

ט מאפייני לחימת הכוחות המיוחדים

במלחמות גבוהות-עצימות במהלך מאות השנים האחרונות שימשו כוחות-מיוחדים לשתי קבוצות עיקריות של משימות:

1. ניצול העדיפות המקצועית שלהם כסיוע לכוחות רגילים במשימות סדורות רגילות.

לדוגמה:

- שימוש ביחידות קומנדו בריטיות ואמריקניות כדי לכבוש יעדים קשים במיוחד באגפים של חופי הנחיתה בנורמנדי במלחמת העולם השנייה.
- שימוש בסיירת מטכ"ל של צה"ל במלחמת יום הכיפורים ללחימה נגד כוחות קומנדו סוריים שהונחתו בעומק רמת הגולן, לחלץ נפגעים שנותרו בשטח לאחר התקפת טנקים סדורה שנכשלה למרגלות תל שמס בתוך סוריה, לסייע לחטיבת 'גולני' לכבוש מחדש את החרמון הישראלי על ידי תנועה בנתיב עוקף שדרש יכולת גופנית גבוהה יותר.

2. ביצוע משימות 'מיוחדות' שלא בחזית הלחימה הסדורה הרגילה – כלומר, מבצעים שדומים במאפייניהם למבצעים שכוחות אלה עושים גם בתקופות שבין מלחמות או בלחימה בלתי-סדורה – כגון, פשיטות מודיעין חשאיות ופשיטות להשמדה או לחבלה בעורף האויב.

לדוגמה:

- במלחמת העולם הראשונה: התגנבות לעורף האויב כדי לחבר חוט טלפון לרשת הטלפונים שלו לטלפון שנמצא בשטח של הצבא ששלח את הכוח המיוחד כדי שאפשר יהיה להאזין לשיחות האויב.
- במלחמת העולם השנייה: יחידה כזו 'גנבה' מכ"ם גרמני חדש כדי שהמודיעין הבריטי יוכל ללמוד את ביצועיו.
- במלחמות ישראל: פשיטות לאיסוף מודיעין או לפגיעה בנכס כלשהו של האויב ובמיוחד במקרים שנחשבים קשים במיוחד להגעה בעורף האויב.

בנוסף לדוגמאות שהצגתי יש הרבה דוגמאות נוספות ממלחמות ישראל וממלחמות של אחרים במהלך מאה השנים האחרונות.

שורשי הכוחות המיוחדים האֶזְרִיִּים, האֶרְצִכִּים והאֶרְמִנִּים

כפי שצוין מספר פעמים, צבאות אֶזְרִיג'אן, אֶרְצֶךְ ואֶרְמִנֶה הוקמו על ידי בוגרי צבא ברית המועצות ולכן יש מקום לעיין בסוגי המשימות המיוחדות שהוגדרו ליחידות הכוחות המיוחדים של צבא זה – ה-'Boйскá специáльного назначéния' (וויסְקָה סְפֶצִיáלְנֹבֹו נֶזָאטְשֶנִיָה = 'כוחות לתפקידים מיוחדים'), 'סְפֶצֶנְד' (спецаз) בשמם המקוצר.

במקרה של מלחמה בעצימות גבוהה עם 'ארגון הברית הצפון אטלנטית' (נאט"ו) נועדו יחידות ה'סְפֶצֶנְד' הסובייטיות לחדור לעומק ולעורף של צבאות נאט"ו כדי לזרוע שם מבוכה ומהומה:

- להשמיד משגרים של טילים בעלי ראש-נפץ גרעיני.
 - לפגוע במפקדות של עוצבות נאט"ו.
 - להרוג מפקדים בכירים.
 - לחבל במערכות תקשורת.
 - לחבל בגשרים ובמעברים הכרחיים אחרים כדי לשבש תנועת כוחות והספקה בעורף.
 - לפגוע ביחידות עורפיות שונות באמצעות פשיטות על מחנות ומתקנים שונים ובאמצעות מארבים בדרכים.
 - לאסוף מודיעין כללי ומודיעין למטרות בעורף האויב.
- ועוד משימות דומות נוספות.

משום שלא פרצה מלחמה בין ברית-המועצות וגרורותיה ב-'ברית ורשה', ובין נאט"ו, עסקו יחידות ה-'ספצנד' בזירה זו רק במשימות מודיעיניות.¹⁴ לעומת זאת, ב-1979 באפגניסטן הם הופעלו ככוח-תקיפה להריגתו של הנשיא של אפגניסטן כמהלך מקדים לפלישת צבא ברית המועצות למדינה זו לשם החלפתו והחלפת הצמרת שאיתו. גם בעת המלחמות בצ'צ'ניה נעשו ניסיונות כאלה לפגוע בצמרת המורדים הצ'צ'נים. המתקפה הרוסית באוקראינה נפתחה במבצע דומה, שנכשל, על מנת להרוג או לשבות את צמרת השלטון של אוקראינה כבר ביום הראשון של המלחמה.

14 למרות המתיחות של 'המלחמה הקרה' התקיימו קשרים דיפלומטיים ומסחריים ענפים בין היריבים. הסובייטים ניצלו זאת ושלחו לוחמים של הכוחות המיוחדים וגם מפקדים 'רגילים' מוסווים למדינות מרכז ומערב אירופה כדי לתזר את שטחן. אחת השיטות הייתה להסוות אותם כנהגי-משאיות המובילים סחורות אזרחיות מברית-המועצות ושאר מדינות מזרח-אירופה למדינות נאט"ו.

הפעלת הכוחות המיוחדים במלחמה

יש מעט מידע מפורש בנושא. רוב האזכורים של הפעלת כוחות-מיוחדים הם רמזים בדיווחים הרשמיים של היריבים ללא-פירוט רב וגם האזכורים המפורשים דלים בפרטים.

צבא אֶזְרָיִיג'אן

בתחילה השתמשו האֶזְרָיִיג'ים בחטיבת המבצעים המיוחדים 777 (כנראה 4 גדודים) ובגדוד של קומנדו־ימי (אין ים בנגוֹרְנוֹ-קֶרְבֶּךְ – לכן גדוד זה שימש במבצעים יבשתיים). במהלך המלחמה הם העבירו כמות לא-ידועה של יחידות כוחות-מיוחדים נוספות מחטיבת המבצעים המיוחדים המוצבת בנְחֶצ'יבֶּאן (חטיבה 555?).

האֶזְרָיִיג'ים השתמשו ביחידות כוחות-מיוחדים שלהם כדי להסתנן לעורף של האֶרְצֶכִים והאֶרְמָנִים בכמה משימות:

1. לתפוס שטחי מפתח בהפתעה ועל ידי זה ליצור רושם אצל האֶרְצֶכִים והאֶרְמָנִים המותקפים מהחזית שהם מכותרים וכך להקל על הכוחות 'הרגילים' להבקיע דרך מערך ההגנה של האֶרְצֶכִים והאֶרְמָנִים.
2. כך, לדוגמה, לקראת סיום המלחמה הסתנן כוח אֶזְרָיִיג' לתוך העיירה שוֹשָה. כוח זה חסם מהעורף את הדרך בין העמדות הקדמיות של צבא אֶרְצֶךְ שהגנו על העיירה מדרום ובין העיירה וגם היווה בסיס לפשיטות לתוך העיירה עצמה. הכוח ניהל קרב הגנה היקפי שנמשך כיומיים מול התקפות נגד של כוחות אֶרְצֶכִים (שדיווחו מספר פעמים שהשמידו אותו) וגם שיגר פשיטות של חוליות עד כיתות בתוך העיירה עצמה. לבסוף, לאחר שהדפו את הכוחות האֶרְצֶכִים המגנים מדרום, חברו אל הכוח הזה הכוחות האֶזְרָיִיג'ים 'הרגילים' והמשיכו את ההתקפה לתוך העיירה וכבשו אותה.
3. לאתר ולסמן מטרות עבור כוחות האוויר והתותחנים האֶזְרָיִיג'ים.
4. תקיפת מטרות איכות – במיוחד מפקדות. כך, למשל, צלפים של כוחות המבצעים המיוחדים האֶזְרָיִיג'ים פגעו במפקד חטיבה, קצין מטה שלו ומפקד גדוד, כנראה בעת שנפגשו לתיאום הקרב בדרום מערב אֶרְצֶךְ.
5. לחסום כבישים בעורף האסטרטגי של האֶרְמָנִים כדי לשבש את הובלת ההספקה לכוחות בחזית, ליצור בהלה בעורף ובשרשרת הפיקוד, להפריע לתנועת עתודות אֶרְמָנִים.
6. כך, לדוגמה, בימים האחרונים של המלחמה הסתננו כוחות אֶזְרָיִיג' לכביש

המחבר בין עיר הבירה סְטֶפֶנְקֶרְט דרך העיירה שושה דרך לָאצ'ין לָאָרְמֶנְיָה. רק שני כבישים חיברו את אָרְצֶךְ לָאָרְמֶנְיָה – כביש לָאצ'ין – שושה בין מרכז אָרְצֶךְ ובין אָרְמֶנְיָה וכביש וֶרְדְנִיס – אָגְדֶרָה בצפון אָרְצֶךְ. גם את כביש וֶרְדְנִיס – אָגְדֶרָה ניסו האָזְרִים לחסום – ביממה הראשונה של המלחמה באמצעות אש מרחוק לאחר שכבשו פסגת הר הצופה לתוך העמק בו חלף הכביש ולקראת סוף המלחמה באמצעות כוח קרקעי שחדר אל תוך העמק עצמו. האָזְרִים טענו ששני הניסיונות הצליחו ואילו האָרְצֶכִים הכחישו זאת.

7. לכבוש יעדים קשים שדרשו כוח בעל כושר גופני מעל לממוצע ומיומנות לחימה גבוהה מהממוצע.

8. פשיטות תודעה. כוחות אָזְרִים הסתננו לישובים מאחורי חזית הכוחות האָרְצֶכִים וצילמו את עצמם לאחר שכביכול כבשו את הישוב. בחלק מהמקרים הסתפקו בכמה צילומים והסתננו חזרה לשטחם ובחלק מהמקרים ניסו לתפוס מאחז קבע בישוב עד להגעת הכוחות האָזְרִים 'הרגילים' שהבקיעו דרך מערכי ההגנה האָרְצֶכִים כעבור יום-יומיים.

לפחות במקרה אחד, בו הסתננו 2 פלוגות כוחות-מיוחדים אָזְרִים לישוב הָדְרוֹטִיט^{נח} בגזרה הדרום מזרחית, הם אולצו לסגת למחרת בהתקפת נגד של צבא אָרְצֶךְ בסיוע תושבים חמושים. הישוב נכבש בפועל רק כעבור כשבוע כשכוחות אָזְרִים 'רגילים' הדפו מגזרה זו את המגנים האָרְצֶכִים.

במקרה אחר, עליו יש דיווח יחיד מהצד האָרְצֶכִי, חדר כוח אָזְרִי קטן (כיתה?) לתוך עיר הבירה סְטֶפֶנְקֶרְט (חֶנְקֶנְדִי). האָרְצֶכִים שטענו שהכוח הושמד והציגו צילומים של איסוף גופות החיילים האָזְרִים.

האָרְצֶכִים דיווחו מספר פעמים על ניסיונות של האָזְרִים להנחית כוחות ממסוקים בשטחם. בכל הדיווחים ציינו האָרְצֶכִים שכוחות אלה נהדפו ובחלק מהמקרים שהמסוקים הופלו. האָזְרִים לא הזכירו אף פעולה של הנחתה ממסוקים ולכן לא ברור אם התרחשו כאלה והאָרְצֶכִים דיווחו אמת שנהדפו או שמדובר בתעמולה אָרְצֶכִית שקרית. בכל מקרה, גם אם היו כאלה, המבצעים הללו היו מעטים ושיטת החדירה העיקרית של הכוחות-מיוחדים לעומק ולעורף האָרְצֶכִי הייתה הסתננות רגלית בלילה דרך השטח ההררי, שחלקו מכוסה סבך ויערות. גודל הכוחות האָרְצֶכִים והאָרְמֶנִים ביחס למימדי השטח הותיר הרבה אזורים ריקים ואזורים בהם הכוחות שלהם היו מפוזרים עם פרצות גדולות בין כוחות שכנים.

חימוש ייחודי של הכוחות המיוחדים האָזְרִים היו 50 רחפנים מתאבדים מסוג קֶרְגוֹ-2:

הקִרְגוּי² יכול לשאת אחד משלושה סוגים של ראש-נפץ:

1. מטען רסס נגד אנשים ומטרות רכות אחרות (מחוג הרסס הוא בערך 3 מטרים).
2. מטען תרמוברי לפגיעה בתוך חללי סגורים כגון מבנים או מערות.
3. מטען חלול לחדירת שריון.

הוא יכול לשהות באוויר עד 30 דקות.

המפעיל יכול לשלוט בו עד למרחק 10 קילומטרים, כשהוא צופה דרך מצלמה המותקנת על הרחפן או להזין אותו בנקודות-ציון ולשחרר אותו לכוון את עצמו באמצעות GPS.

קיומו של חימוש זה בידי הכוחות המיוחדים האֶזְרִיים פורסם רק כשנה אחרי המלחמה וללא פרטים על האופן בו השתמשו בו במלחמה. הדגם סיים פיתוח ונרכש לראשונה על ידי צבא טורקיה בקיץ 2020, רק חודשים ספורים לפני המלחמה. היצרן טוען שהוא עוסק בפיתוח יכולת להפעיל מספר רחפנים יחד כנחיל, אבל יכולת זו כנראה לא הייתה קיימת בידי האֶזְרִיים בזמן המלחמה.

צבא אֶרְצֵךְ

לא מצאתי מידע המפרט את יחידות הכוחות המיוחדים של צבא אֶרְצֵךְ או צבא אֶרְמֶנִיָה. בדיווח אֶזְרִי יחיד (ב-30 בספטמבר – היום השלישי של המלחמה) מוזכרת יחידה בשם גדוד ההסתערות העצמאי 193, שנפגעה כאשר תגברה את חטיבת רגלים הרריים 6 בגזרה הצפון מזרחית, שם התנהלה לחימה בשטח הררי קשה וכבר ביום הראשון חדר כוח אזרי לעורף האֶרְצֵכִי. ייתכן ששם ייחודי זה ומאפייני הקרב שהתנהלו בגזרה זו מרמזים על היותה יחידת מבצעים-מיוחדים של צבא אֶרְצֵךְ.^{צט}

האֶרְצֵכִים דיווחו על מגוון פשיטות שביצעו כוחותיהם בעורף הכוחות האֶזְרִיים:

1. כוחות קטנים שלהם חדרו אל עורף הכוחות האֶזְרִיים התוקפים כדי לירות עליהם מאחור ועל ידי כך גם לגרום נפגעים בלתי-צפויים וגם לפגוע ברוח הלחימה של האֶזְרִיים. במשימות אלה לא השתתפו רק כוחות-מיוחדים אלא גם כוחות רגילים. כך, למשל, במקרה אחד דווח על כוח טנקים וחרמ"ש שהסתנן לעורף של כוחות אֶזְרִיים תוקפים ואז תקף אותם מהעורפם. כוח אֶרְצֵכִי זה

^{צט} המינוח בו השתמשו האֶזְרִיים בתרגום הרוסי (193-го отдельного штурмового батальона – הדגשה שלי, ע"ה) של הדיווח תואם למינוח הרוסי המקובל ליחידות מונחתות מהאוויר (– десантно-штурмового יחידות הסתערות-אווירית), אבל אינו כולל את המילה 'האוויר'. בצבא הרוסי יחידות אלה לא היו 'כוחות-מיוחדים', אבל עצם השימוש במונח 'הסתערות' בשם היחידה מרמז על היותה מובחרת.

ניצל את העובדה שהאָזְרִים והאָרְמָנִים השתמשו באותם טנקים וגם רבים מהנגמ"שים בשני הצבאות היו מדגמים זהים ולכן היה קשה להבדיל ביניהם. ההבחנה היחידה הייתה שהאָרְצָכִים והאָרְמָנִים ציירו צלבים דקים בצבע לבן על הכלים שלהם. גם במשקפת כדי לראות צלבים אלה צריך היה להתקרב לכמה מאות מטרים מהכלי מהצד או מאחור. אפשר היה למחוק או לכסות את צלבים הללו בקלות.

2. כוחות קטנים פשטו לתוך שטח אָרְבֵּיג'אן ותקפו שם מטרות צבאיות. בחלק מהמקרים הוצגו ראיונות עם חיילים שהשתתפו בפשיטות וסיפרו על מעשיהם. מהדיווחים עולה, שהמטרות היו בעיקר מוצבים אָזְרִים בקו החזית שקדם למלחמה ומחנות או מתקנים קרובים לחזית. כלומר, לא חדירות לעומק של עשרות קילומטרים בעורף האָזְרִי. אבל אין מידע שיאפשר לזהות במדויק את האתרים שהותקפו. כמו כן, הדיווחים ציינו כאמירה כללית, שהפושטים הרגו חיילים אָזְרִים והשמידו ציוד, אבל לא פירטו את מספר החיילים האָזְרִים שנפגעו או סוגי הציוד וכמויותיו.

צבא אָרְמָנִיה

ב־6 בנובמבר דיווח דובר משרד ההגנה האָזְרִי שהצבא האָזְרִי כיתר והשמיד את יחידת מבצעים-מיוחדים 022 של צבא אָרְמָנִיה. הם לא ציינו היכן התרחש הקרב המדובר. לטענת האָזְרִים פגיעה זו הצטרפה לגרימת נפגעים רבים ליחידות המבצעים המיוחדים של צבא אָרְמָנִיה בקרבות קודמים – אבל, שוב, לא ניתן פירוט של קרבות אלה.

כשלושה וחצי חודשים אחרי המלחמה, בפברואר 2021, הודיע משרד ההגנה של אָרְמָנִיה על חלוקת עיטורי גבורה למשתתפים במלחמת נְגוֹרְנוֹ-קֶרֶב. ברשימת המקבלים היה מפקד חטיבת המבצעים המיוחדים (לא צוין מספר החטיבה), שלדברי ההודעה נהרג בתקיפת כטמ"ם אָזְרִי באזור הָדְרוּט, בדרום אֶרְצֶךְ. בהודעה נאמר שקודם למותו, ב־2 באוקטובר, פיקד על התקפת נגד שהדפה את הכוחות האָזְרִים מהשטח שכבשו בימים הראשונים של המלחמה על רכס מוֹרֶב, בצפון אֶרְצֶךְ. יצוין שהקרב על הָדְרוּט הסתיים בכיתור העיירה ובקרב החלצות קשה של הכוחות האָרְצָכִים שהגנו עליה. יתכן שהיו ביניהם גם לוחמים מחטיבת המבצעים המיוחדים האָרְמָנִית הזו והאָזְרִים ניצלו זאת כדי להאדיר את ניצחונם. לא ניתנו פרטים שמאפשרים לקשר בין האירועים ואף לא בין היחידות האָרְמָנִיות.